

DŮVODOVÁ ZPRÁVA

I. Obecná část

Zákon vychází z ideje, že každý mladý člověk, jenž nabývá zletilosti, má právo stát na startovní čáře svého na zákonných zástupcích již nezávislého, plně svéprávného, dospělého života bez dluhů. Zásadní roli v životě nezletilého hrají jeho zákonní zástupci (resp. osoby, jimž je nezletilý svěřen do péče), kteří nezletilého vychovávají a formují jeho osobnost. Imanentní složkou výchovy nezletilého je i seznámení s tím, jak hospodařit, jak se zavazovat a jak přistupovat k plnění svých povinností. Tento základní princip je doplněn o nezbytné korektivy a další pomocné instituty.

Účelem zákona je poskytnutí zvláštní ochrany nezletilým osobám. Navrhuje se zavést zákonný přechod dluhu u peněžních závazků, vzniklých v důsledku právního jednání nezletilých do patnácti let věku na jejich zákonné zástupce, resp. je-li nezletilý svěřen do péče jiné osoby, na tyto osoby.

Oproti současnému stavu, kdy jsou v mnoha případech zatěžováni dluhy nezletilí – tedy osoby zranitelnější a vyžadující zvláštní právní ochranu, představuje navrhované řešení přesun dluhové zátěže na dospělé osoby – jejich zákonné zástupce, tj. osoby, které dle zákona mají rodičovskou odpovědnost (§ 858 občanského zákoníku), popř. jiné osoby, které mají nezletilý svěřený do péče (§ 953 – 975 občanského zákoníku) a které tak jsou primárně zodpovědné za takovou výchovu dítěte, která povede k tomu, aby dítě nepřebíralo závazky, které nemůže splnit (resp. neporušovalo závazky a nezpůsobovalo tak vznik smluvních sankcí).

Pokud jde povinnost zákonných zástupců, resp. osob, jimž je nezletilý svěřen do péče hradit dluhy vzniklé nezletilým, nepůjde o povinnost zcela neomezenou. I tyto osoby budou mít možnosti, jak se této povinnosti zprostit.

V praktickém životě dlužníků i judikatuře bývá často problematické stanovení právního postavení dlužníka, kterému je méně než 18 let. Naposledy tuto otázku řešil Ústavní soud dne 8. ledna 2019 v rozhodnutí se spisovou značkou IV. ÚS 1639/18, dalším významným judikátem z této oblasti je například náleží Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2017 se spisovou značkou Pl. ÚS 9/15. Tyto a další judikáty, stejně tak jako poznatky z praxe, vedly k řešení obsaženém v tomto návrhu.

V první řadě je třeba poukázat na skutečnost, že nezletilé osoby si jednak bez souhlasu zákonného zástupce nejsou schopny samostatně obstarat příjem, kterým by své dluhy hradily, zároveň je i veřejným zájmem, aby se nezletilí především vzdělávali a připravovali se na své budoucí povolání, než aby žili ve stresu, s jakými dluhy vzniklými v důsledku jednání třetích osob či jiných právních skutečností se budou muset po nabytí zletilosti vypořádat. Účelem tohoto návrhu je právě ochrana nezletilých jakožto osob nemajících vlastní prostředky k úhradě dluhů ani možnost si je legálním způsobem opatřit. Má-li však nezletilý vlastní jmění, je podle § 461 občanského zákoníku zákonný zástupce správcem tohoto jmění a v běžných záležitostech toto jmění spravuje bez souhlasu soudu. V případech, kdy tedy zákonnému zástupci vznikne povinnost uhradit dluh nezletilého a nezletilý má vlastní jmění, má zákonný zástupce možnost, aby k úhradě dluhu použil majetek nezletilého (přičemž v jiných než běžných záležitostech tj. i v případě nezvykle vysoké částky k úhradě takový úkon vyžaduje schválení soudu – čímž je zamezeno excesům, kdy by např. zákonný zástupce prodal nemovitost nezletilého k úhradě jeho dluhu ve výši neodpovídající ceně nemovitosti). Stejně mohou postupovat osoby, které vykonávají správu jmění dítěte namísto rodiče.

Pokud nezletilý vlastní jmění nemá, je osoba, na níž přešel dluh nezletilého, povinna dluh uhradit ze svého vlastního majetku. Osoba, na níž přešel dluh nezletilého, má však mít možnost postihu vůči

osobě, která vznik dluhu zavinila – tj. vůči osobě, která v době vzniku dluhu měla nad nezletilým vykonávat dohled a tento dohled zanedbala (analogicky k § 2921 občanského zákoníku). Například se se může jednat o případy, kdy nad dítětem pouze dočasně vykonává dohled někdo jiný než zákonný zástupce (hlídání dětí prarodiči či třetí osobou, dítě na školním výletu, prázdninovém táboře apod.), a to v případech, kdy dohlížející osoba měla možnost jednání nezletilého ovlivnit resp. předejít vzniku dluhu.

Osoba, na niž přešel dluh nezletilého, má vždy možnost u soudu (v rámci své procesní obrany) napadnout platnost dluhu z hlediska toho, zda byl nezletilý způsobilý danou smlouvu uzavřít. Nemělo by tak docházet k excesům (ať už zaviněným věřitelem či nezletilým) typu, kdy nezletilý převezme nepřiměřeně velký závazek, který není schopen splnit, s tím, že za splnění závazku bude odpovídat jeho zákonný zástupce, resp. osoba, jíž je nezletilý svěřen do péče. Pokud by dluh platně nevznikl, měly by si jeho strany vrátit bezdůvodné obohacení. Riziko vracení bezdůvodného obohacení z takovýchto neplatných právních jednání by neleželo na osobě, na niž přešel dluh nezletilého, protože přechod dluhu by se týkal jen situací, kdy závazek platně vznikl. Zároveň by však povinnost vracet bezdůvodné obohacení nemělo ležet ani na nezletilém. Pro tyto případy se jeví jako spravedlivé, aby riziko takového „rizikového“ obchodu nesla osoba, která do právního vztahu s nezletilou osobou vstoupila, aniž by vyžadovala souhlas zákonného zástupce – tedy věřitel.

Navržená právní úprava nebude činit ani komplikace pro případ, kdy dítě, byť věku útlého, bude činit drobné právní úkony, které se realizují v krátkém čase, jako například nákup drobného zboží v obchodě, limonády u stánku či restauraci apod. U takto drobných transakcí nelze mít pochyby, že dítě je způsobilé k jejich uzavření; současně dojde k okamžité úhradě dluhu dle navrženého § 36a odst. 5. Naopak situaci, kdy dítě by nemělo peníze a hodlalo nakoupit tzv. na dluh, který by takto vznikl rodičům, lze jednoznačně vyhodnotit jako situaci, kdy dítě není způsobilé k uzavření smíšené kupní a úvěrové smlouvy.

Občanský zákoník spojuje svéprávnost v § 31 s vyvratitelnou domněnkou, podle které se má se za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku. Otázkou je stanovení věkové hranice (věku nezletilého), do níž by uvedený přechod dluhu nastával. Navrhovatelé jsou toho názoru, že by se změna neměla týkat nezletilých až do okamžiku jejich zletilosti. Současně je názoru, že je nezbytné takovouto hranici stanovit určením konkrétního věku, aby bylo jak pro aktéry právních jednání, tak i pro soudy rozhodující spory z toho vzniklé, nepochybné, zda k přechodu dluhu došlo či nikoliv.

Jako vhodnou věkovou hranicí se jeví dosažení **věku 15 let**. Od tohoto věku mají nezletilí možnost získat vlastní prostředky k hrazení svých dluhů (mohou víceméně samostatně vstupovat do pracovněprávních vztahů), obvykle již nejsou školou povinni, mají občanský průkaz, kterým mohou sami prokazovat svou totožnost, a celkově je již jejich závislost na zákonných zástupcích výrazně nižší; v některých případech tito nezletilí již žijí sami a víceméně nezávisle na svých rodičích.

Pokud jde o nezletilé ve **věku 15 – 18 let**, jejich věk již nevyžaduje tak silnou ochranu. I tito nezletilí jsou však stále zranitelnější a jejich svéprávnost je omezená. Navrhuje se proto zvýšení i jejich ochrany, nikoliv však v oblasti hmotněprávní, ale posílením jejich postavení v oblasti procesního práva.

Navrhované změny v oblasti procesního práva by vztahují obecně na všechny nezletilé a měly by zajistit v rámci civilního soudního řízení jejich zvýšenou ochranu a možnost efektivního hájení jejich práv. V důsledku změny v oblasti hmotného práva (přechodu dluhů) by se však v praxi týkala především nezletilých ve věku 15 – 18 let, neboť nezletilí do 15 let by prakticky nebyli žalováni.

První navrhované opatření má vést k tomu, aby nezletilí měli vždy zajištěnou kvalifikovanou právní pomoc. Toho lze dosáhnout zakotvením povinného zastoupení nezletilých osob opatrovníkem z řad advokátů namísto zákonného zástupce, který často není schopen efektivně hájit práva nezletilého a v mnoha případech je dokonce i v kolizi zájmů s nezletilým (což by již za současného stavu mělo soud vést k ustanovení kolizního opatrovníka, ale v praxi bohužel tuto možnost soudy příliš nevyužívají).

Druhé navrhované opatření má vést k tomu, aby nezletilí resp. jejich zákonní zástupci měli zákonem zaručeno projednání věci soudem. Dosažení tohoto cíle lze zrušením možnosti využití vydání rozsudku pro uznání (§ 153a o.s.ř.), rozsudku pro zmeškání (§ 153b o.s.ř.) a zjednodušeného rozkazního řízení (§ 172 – 175 o.s.ř.), je-li žalovaným (či jedním z žalovaných) nezletilý.

Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy s ústavním pořádkem České republiky

Předložený návrh zákona je v souladu s ústavním pořádkem České republiky, s Listinou základních práv a svobod, s Ústavou České republiky i dalšími ústavními zákony.

Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy s právními předpisy Evropské unie a s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána

Předložený návrh zákona je v souladu s právními předpisy Evropské unie a s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána.

Předpokládaný hospodářský a finanční dosah navrhované právní úpravy na státní rozpočet, ostatní veřejné rozpočty a na podnikatelské prostředí České republiky, sociální dopady a dopady na životní prostředí

Navrhovatelé nepředpokládají významný hospodářský a finanční dosah navrhované právní úpravy na státní rozpočet, ostatní veřejné rozpočty a na podnikatelské prostředí České republiky. Návrh nebude mít žádné dopady na životní prostředí. Návrh však bude mít pozitivní sociální dopad právě na osoby nezletilé a čerstvě zletilé.

Zhodnocení dopadů navrhovaného řešení ve vztahu k ochraně soukromí a osobních údajů

Navrhovaná právní úprava nezakládá nové zpracování osobních údajů a existující zpracování osobních údajů nemění. Ve vztahu k ochraně soukromí a osobních údajů nemá tedy dopady.

Zhodnocení korupčních rizik

Návrh nevyvolá zvýšená korupční rizika.

II. Zvláštní část

K čl. I, bod 1. § 36a občanského zákoníku

V prvním odstavci se jedná o zavedení zákonného přechodu peněžního dluhu nezletilého ve věku do 15 let na jeho zákonného zástupce a v případě, že je nezletilý svěřen do péče jiné osoby, na tuto jinou osobu. V těch případech, kdy nezletilý nemá zákonného zástupce a není svěřen do péče jiné osoby, přechází dluh nezletilého na stát.

Druhý odstavec zakotvuje solidaritu dlužníků v případě, že dluh nezletilého přechází na více osob. Pokud však dluh vznikne v důsledku zanedbání náležitého dohledu nad nezletilým nebo jiným podobným jednáním pouze jednoho z nich, mohou se ostatní po něm domáhat regresu.

Odstavec třetí stanoví výjimky ze zákonného přechodu dluhu, a to pro dluhy spočívající ve škodě způsobené úmyslně nezletilým a pro dluhy vzniklé na základě právního jednání nezletilého, s nímž vyslovil souhlas soud.

Odstavec čtvrtý představuje korektiv pro situace zanedbání dohledu nad nezletilým jinou osobou a dále pro situace, kdy by došlo ke zneužití institutu přechodu dluhu samotným nezletilým.

Odstavec pátý zakotvuje obecnou možnost úhrady dluhu samotným nezletilým.

K čl. I, bod 2. § 896 odst. 1 věta třetí a čtvrtá občanského zákoníku

V případě, že nezletilý má vlastní jmění, zakotvuje se možnost uhradit peněžitý dluh z majetku nezletilého.

K čl. II, bod 1. § 23 občanského soudního řádu

Zajištění kvalifikované právní pomoci nezletilým lze dosáhnout zakotvením povinného zastoupení nezletilých osob opatrovníkem z řad advokátů namísto zákonného zástupce.

K čl. II, bod 2. § 79 odst. 1 čtvrtá věta občanského soudního řádu

Vzhledem k možné neznalosti osoby žalovaného - dlužníka (tj. osoby, na níž přešel dluh nezletilého dle občanského zákoníku) žalobcem - věřitelem se zakotvuje výjimka umožňující žalobci - věřiteli označit v návrhu pouze nezletilého jakožto žalovaného namísto osoby, na níž přešel dluh.

K čl. II, bod 3. § 142a odst. 1 občanského soudního řádu

Navržené ustanovení řeší neznalost osoby žalovaného - dlužníka (tj. osoby, na níž přešel dluh dle občanského zákoníku) žalobcem - věřitelem v případě tzv. předžalobní výzvy s tím, že obdobně nastavuje, že postačí odeslání tzv. předžalobní výzvy žalovanému na adresu pro doručování nezletilého, případně na poslední známou adresu nezletilého nebo nezletilému.

K čl. II, bod 4. § 153a občanského soudního řádu

Za účelem zajištění efektivního hájení práv nezletilých a řádného projednání věci před soudem se vylučuje možnost vydání rozsudku pro uznání, je-li žalovaným nezletilý.

K čl. II, bod 5. § 153b občanského soudního řádu

Z obdobných důvodů se vylučuje možnost vydání rozsudku pro zmeškání, je-li žalovaným nezletilý.

K čl. II, bod 6. § 172 odst. 2 občanského soudního řádu

Z obdobných důvodů se vylučuje možnost využití rozkazního řízení, je-li žalovaným nezletilý.

K čl. III. Účinnost

Návrh zákona se stane účinným v obecné lhůtě 15 dnů od zveřejnění ve Sbírce zákonů, neboť neexistuje žádný důvod, aby změna byla vázána na určité konkrétní, fixní datum.

V Praze dne 3. dubna 2019

Kateřina Valachová, v.r.

Patrik Nacher, v.r.

Jan Bartošek, v.r.

Lukáš Kolařík, v.r.